ПЕРЕКЛАД ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ МОВИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

УДК 378.147:37.01

О. В. Шупта

Необхідним елементом в освіті є орієнтація вищого навчального закладу на вимоги ринку праці, конкретизацію цілей і змісту освіти, тісний зв'язок теорії з практикою. Окрім професійних навичок високооплачувана робота вимагає від кандидата хороші знання з іноземної мови, особливо англійської, що визнана мовою професійного спілкування в різних видах діяльності. Знаючи основи ділової англійської, фахівець може впевнено почуватися на ділових зустрічах, презентаціях, підписанні контрактів тощо.

Підготовка фахівців зі знанням іноземної мови у вищому навчальному закладі має прикладний характер. Переклад оцінюється багатьма викладачами як важлива та необхідна форма занять. Сприйняття і розуміння іншомовного тексту не усвідомлюється без перекладу, який слід сприймати як основний засіб розвитку навичок розуміння. Переклад як навчальна вправа давно використовується в методиках викладання мов. Його ефективність та необхідність застосування обґрунтовували видатні лінгвісти і методисти Н. М. Баженов, Л. А. Булаховський, К. Д. Ушинський, О. М. Фінкель та інші. Проблема його доцільності під час вивчення другої мови була і досі залишається предметом дискусій. Наявні методичні рекомендації щодо введення перекладу в систему навчання у вищому навчальному закладі (В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, Р. К. Мін'яр-Білоручев, В. В. Нечаєва, Я. І. Рецкер та ін.) стосуються переважно підготовки професійних перекладачів у галузі певних двох іноземних мов.

Мета статті – визначити місце й обґрунтувати значення перекладного методу у процесі навчання іноземної мови спеціальності.

Л. С. Бархударов визначає переклад "як процес заміни тексту однієї мови текстом іншої мови, зберігаючи незмінний план дій" [1, с. 3]. Тобто процес

заміни передбачає два етапи: повне розуміння тексту оригіналу і вираження зрозумілого засобами цільової мови.

В. Н. Комісаров говорить про переклад як "про відчуження створеного відрізку мовлення з відповідною частиною оригіналу", "про свідоме чи інтуїтивне співставлення двох мов" [2, с. 5].

Переклад можна визначити як поетапний процес декодування повідомлення з вихідної мови, переробки отриманої інформації та подальшого її кодування засобами вхідної мови. Але не потрібно зводити процес перекладу до механічного знаходження міжмовних відповідностей. Саме через намагання студентів передати, перш за все, значення окремих слів і відбувається більшість перекладацьких помилок. Адже мова – це система, а не хаотичність слів. Встановити пряму еквівалентність між словами та конструкціями двох мов неможливо, оскільки семантично і функціонально знаки двох мов не співпадають.

Дослівний переклад без осмислення тексту в цілому часто призводить до його викривлення. До того ж дотримання лише словникового значення ускладнює процес сприйняття іншомовного тексту: сповільнює темп читання, порушує логічність викладення думки та зміст тексту.

Викладачам слід наголошувати на тому, що переклад здійснюється не лише з мови на мову, а й ще й з культури на культуру. А це – спосіб життя, менталітет, національний характер, система цінностей, віра, які відіграють суттєву роль у сфері міжнародної комунікації. Цю обставину обов'язково слід ураховувати під час перекладу, оскільки в іншому випадку переклад може залишитися в чужому контексті непоміченим. Сенс перекладу полягає в тому, щоб передати зміст, думки та почуття, виражені в формах чужої мови, засобами своєї мови, тобто надати їм нових форм, але зберегти створюване оригіналом враження, його емоційну функцію.

Отже, переклад – різностороннє врахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних моментів. Роль викладача під час навчання іноземної мови полягає в тому, щоб змінити у студентів негативне ставлення до перекладу,

постійно проводити мовні паралелі, показувати специфіку іншої мовної системи.

Тому, якщо мета навчання іноземної мови спеціальності студентів-філологів – безперекладне розуміння іншомовного тексту, то навчання перекладу розглядається як необхідний етап для досягнення цієї мети. Адже у процесі перекладу відбувається систематичне накопичення знань та умінь, що поступово призведуть до якісного сприйняття змісту тексту одночасно із зоровим сприйняттям.

Під час планування будь-якого заняття особливо складним і відповідальним є підбір адекватних засобів та методів навчання. Методи навчання – це "способи спільної діяльності викладачів і студентів, які спрямовані на вирішення завдань навчання" [3].

Одним із найбільш ефективних методів навчання мови спеціальності є, на нашу думку, перекладний метод (засновники Ж. Жакото (Франція), Д. Гамільтон (Англія), А. Шаванн (Швейцарія). Американський методист П. Хегболдт пише: "У процесі читання складних речень, багатих на думку, від перекладу ухилятися не слід. Переклад – милиця, якою користуєшся, коли вона потрібна, і відкидаєш тоді, коли можеш обходитися без неї" [4, с. 123]. Основними принципами перекладного методу є:

писемне мовлення, що представляє справжню мову, як основа навчання;

синтез і дедукція як найосновніші процеси логічного мислення, які зумовлюють заучування граматичних правил та слів;

засвоєння мовного матеріалу шляхом перекладу та механічного заучування, а також застосування аналогії на базі рідної мови.

Жоден курс вивчення іноземної мови не може обійтись без перекладу. Отримавши складний текст для розуміння, студент намагається, перш за все, перекласти його на рідну мову, оскільки він не мислить на іноземній мові. Тому на першому етапі переклад завжди присутній. Як правило, безперекладне розуміння іншомовного тексту досягається пізніше, під час подальшої самостійної роботи студентів. Як зауважив Л. В. Щерба, можна вигнати рідну

мову з аудиторії, але неможливо вигнати її з голів тих, хто навчається. Незважаючи на всі зусилля викладача, студенти мимовільно, особливо на перших порах, намагаються встановити у своїй свідомості зв'язки між словами рідної мови й іноземної. Безперекладні засоби розкриття значень слів не завжди є надійними, оскільки абстрактні поняття не піддаються наочному зображенню, їх опис потребує більших витрат часу, а синонімів, які повністю співпадають за значенням, не існує.

Переклад відрізняється від інших видів мовленнєвої діяльності тим, що здійснюється в умовах двомовності. Опанування іншомовної лексики породжує у студентів потребу в активізації знань, надає можливості засвоєння майбутньої професійної діяльності. Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції є використання текстів зі спеціальності, які є невеликими за обсягом, доступними за змістом, насиченими словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, що характерні для мови спеціальності.

Але, як свідчить практика, якщо ж робота з перекладу і проводиться, то вона не має систематичного характеру, є епізодичною та випадковою, часто не враховуються методичні рекомендації щодо її організації і різноманітності можливих ефективних видів перекладу, необґрунтовано обирається місце його застосування, не робиться висновок про мету, яку переслідує така робота, не приділяється увага узагальненню міжмовних відмінностей.

Зарубіжні дослідники [5; 6] дають слушні рекомендації щодо організації навчального процесу з використанням перекладу як методу навчання іноземної мови:

читання різних жанрів літератури, аналіз та оцінка їх перекладів. Уміння сприймати повинно бути сформовано раніше, ніж уміння творити, що розвиває інтуїцію й є хорошим підґрунтям для здійснення якісного перекладу;

досконале знання двох мов, тому студентам слід читати різну літературу (сучасну прозу, газети, журнали, реклами, оголошення, інструкції тощо) на двох мовах, що спрощує розуміння культурно-специфічних понять;

формування навичок письма на двох мовах. Для цього необхідно знайомити студентів із різними стилями письма, пунктуацією, правилами редагування тексту перекладу, що покращує його якість і читабельність;

розвиток уміння розпізнавати в мові ідіоми, афоризми, реалії, прислів'я для їх подальшого використання, що сприяє розвитку інтуїції;

уміння користуватися тлумачними словниками, енциклопедіями, Інтернетом;

групова робота надає змогу швидше вирішувати перекладацькі завдання, виробляє техніку прийняття правильних рішень, розвиває самовпевненість, уміння виявляти та виправляти свої помилки і помилки інших;

необхідність порівнювати готові переклади з оригіналом. Це розвиває відчуття мови, спостережливість, рішучість, посилює мотивацію здійснювати якісний та адекватний переклад.

Якими б різноманітними не були конкретні цілі процесу мовлення, основним залишається одне – досягти спілкування, передати іншим певну інформацію, особливо в наш час, коли іноземна мова стала мовою професійного спілкування. Мовленнєва діяльність людини є надзвичайно складною за своєю структурою та залежить від багатьох різноманітних чинників. Саме тому однією з умов оптимізації методів навчання щодо розвитку мовленнєвих умінь і навичок є правильно побудована система вправ та завдань, через яку відбувається реалізація процесу мовлення.

Велику роль у процесі перекладу відіграє оперативна пам'ять студентів, оскільки мовний переклад пов'язано із специфічними мислительними процесами переключення з однієї мови на іншу. Тому значне місце з попередження і подолання негативного впливу рідної мови на розвиток мовленнєвих навичок посідають вправи-переклади. Складність вправ-перекладів полягає у вірогідному прогнозуванні на основі лінгвістичного досвіду та ситуації спілкування. Загальновідомо, що через вправи-переклади з двох мов відбувається нормалізація свідомого застосування набутих знань. Так, ефективною самостійною роботою студентів може бути робота з оригінальним

текстом. На першому етапі студенти самостійно переглядають текст упродовж 3–5 хвилин для отримання установки на правильне сприйняття змісту тексту. Ключові слова і фрагменти надають можливість студентам визначати тему тексту, узагальнювати його зміст. Далі студенти виконують переклад уголос, визначаючи зв'язки між словами, їх підпорядкування. Виходячи з синтаксичних та смислових зв'язків тексту, студенти можуть пропонувати контекстуальний переклад невідомих слів. Така робота спрямована на розширення словникового запасу. Нова лексика закріплюється інтенсивним повторенням на основі лексико-граматичних вправ. Основне призначення вправ на переклад – закріпити набуті теоретичні знання, пов'язані з професією, сформувати навчально-пізнавальні та нормативні вміння та навички, забезпечити перенос знань, умінь і навичок з рідної мови та сформувати вміння діяти за готовим зразком, розвинути мовне чуття, створити базу для розвитку самостійних мовленнєвих умінь і навичок.

Отже, викладач повинен знаходитися у стані постійного пошуку оптимальних методичних прийомів навчання перекладу. Важливим завданням є формування вміння переключатися з однієї мови на іншу, розширення словникового запасу студентів, а також розвиток здогадки, інтуїції, відчуття мови, які необхідні для досягнення основної мети – безперекладного розуміння іншомовного тексту. Основними досягненнями перекладного методу є, перш за все, певні прийоми роботи з текстом, а саме: аналіз і переклад важких місць, пошук у тексті вивченого лексичного та граматичного матеріалу, установлення різноманітних аналогій з рідною мовою тощо. Саме така робота сприяє свідомому засвоєнню і подальшому застосуванню набутих знань. У результаті такої діяльності висловлювання студента стає оригінальним, чітким за викладом думок, поглядів, переконань за поданою темою, у якому створюється можливість найбільш доцільно використати професійно спрямований мовленнєвий резерв.

Список використаної літератури

1. Бархударов, Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : "Междунар. отношения", 1975. – 240 с.

2. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.

3. Педагогика : учебник для студентов педагогический учебных заведений / под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 608 с.

4. Хегболдт, П. Изучение иностранных языков. Некоторые размышления из опыта преподавания / П. Хегболдт ; [сокр. пер. с англ. Л. А. Морозовой]. – М., 1963.

5. Gerding-Salas, C. Teaching Translation / C. Gerding-Salas // Problems and Solutions Translation Journal. – V 4, №3. – 2000. – http://www.accurapid.com/journal/13educ.htm.

6. Razmjou, L. To Be a Good Translator / L. Razmjou // Translation Journal. – V. 8, №2. – 2004. – http://www.accurapid.com/journal/28edu.htm.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Соболь Н. М.